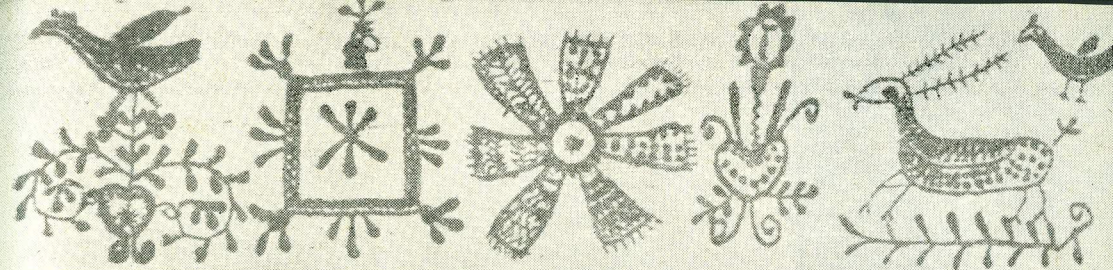

Karel Sabina esialgne tekst «MÜÜDUD MÖRSJALE» valmis ühevaatuselise operetilibretona. See ei olnud kooskõlas helilooja kavatsustega. Smetana tahtis algusest peale kirjutada koomilist operit — proovimaks oma huumorisoont pärast tõsise «Brandenburglased Tšehhias» lõpetamist. Helilooja palvel Sabina täiendaski teksti. 1866. a. toimus kahevaatuselise «Müüdüd mõrsja» esietendus. Muusikanumbrid vaheldusid proosadialoogidega. Hiljem lisas Smetana operile tantsustseenid, Mařenka aaria ja muudki muusikat. «Müüdüd mõrsja» muutus kolmevaatuseliseks. Peterburi-esietenduseks Maria teatris 1871. a. kirjutas ta proosadialoogide asemele retsitatiivid ning ooper omandas juba nüüdisaegse kuju.

Mõiste «rahvalik» on «Müüdüd mõrsja» puhul ülimalt sobiv. Siin pole tegu üksnes läheda külalooga ja muusikaga, mis kõlab nii väga rahvalaulude ja -tantsude moodi,* «Müüdüd mõrsjas» on rahva hinge ja vaimu, mis sest, et see vahel tundub ideali-seeritunagi. Nagu ütles tšehhi nimekas ajaloolane ja muusikateadlane Zdeněk Nejedlý: ««Müüdüd mõrsja» sisendas inimesesse usku ja rõõmu. Seepärast käisid tšehhid vaimustusega selle ooperi etendustel just nendel aegadel, mil neil oli kõige raskem.»**

Tšehhide kõige tuntuma ooperina kuulub «Müüdüd mõrsja» nüüd selle žanri kõige populaarsemate hulka kõikjal. Tema suure võidukäigu alguseks loetakse Viini 1892. a. maailmanäituse aegset lavastust. Sellega kaasneb fakt, mis teatrimaailma seotust tõestab: Viini lavastuses Jenikut laulnud Karel Burian oli samal aastakümnel kaks hooaega Tallinna linnateatri solist.***

Legend polkast

Räägitakse, ühel pühapäeval 1830. a. ühes külakeses Tšehhi linna Jičini lähedal tantsis keegi tüdruk /.../ tantsu, mida keegi veel ei tundnud, mis aga külaelanikele väga meeldis. Keegi muusik Neruda-nimelisest külast lõi kähku tantsule viisi, keegi kolmas koostas lühikese lauluteksti ja nii oligi tekkinud uus tants, mida esialgu nimetati *nimra*, sest see sõna tuli tekstis ette:

Strejček Nimra
Koupil šimla
Za púl pata tolaru.

Eesti keeles umbes nii:

Onkel Nimra
ostis kimli
nelja poole taalri eest.

Nimetus *nimra* ei püsinud kuigi kaua, õige pea asendas seda «polka». Mis sõna see niisugune on? *Nimra*'t tantsiti üks-kaks, üks-kaks, üks-kaks, s. o. kaks neljandikku taktimõõdus, ehk teisiti väljendatult pooles neli neljandikku taktimõõdus. Pool on tšehhi keeles púl, ja siit ei olnudki enam kauge tee nimetuseni «polka».

Polka vallutas nagu epideemia kõigepealt Praha, siis Viini; juba 1840. a. tantsis seda Pariis ja 1844. a. London. Kogu Euroopa oli arust ära tšehhi rahvatantsu pärast. Kanti «polka-kleite» ja «polkakübaraid», isegi tänavaid nimetati polka järgi. Aja jooksul tekkisid arvukad polka alaliigid, nagu näiteks polka-masurka, polka-galopp ja Prantsusmaal polka-*tremblante*.

Polka-vaimustus vaibus jälle, kuid polka ise jäi ning läks paljude rahvaste tantsuvarasalve. Mõistatuslikul viisil jõudis polka-*tremblante* (sõnasõnalises tõlkes «väripolka»), mis oli Prantsusmaal salongitants, otsaga Poolasse, kus ta on tänapäeval rahvatants.

Jerzy Waldorffi raamatust «Polühümnia saladused».
«Eesti Raamat», Tallinn 1969

* Ainus tsitaat rahvamuusikast kõlab II vaatuselise tantsustseenis.

** Tsiteeritud raamatust: И. Мартынов «Бедржих Сметана». Москва 1963.

*** H. Seeger, Opernlexikon. Henschelverlag, Berlin 1980;
O. Greiffenhagen. «Revaler Bote». 15. X 1924. a.

«Müüdnud mõrsja» varasematest
lavastustest «Estonias»

1924

Esietendus toimus 14. oktoobril. Lavastusega tähistati B. Smetana 100. sünniaastapäeva.

Dirigent — Raimund Kull; lavastaja — Hanno Kompus; dekoratsioonide kunstnik — Albert Vahtram; kostüümide kunstnik — Olga Oboljaninova-Krümmer; koormeister — Verner Nerep; konsertmeister — Sergei Mamontov; tantsude seade — Robert Rood.

Osades: Krušina — Aleksander Arder

Ludmila — Ida Loo

Mařenka — Olga Mikk-Krull

Magda Päts-
Jakobson

Micha — Sergei Herman

Háta — Valentina Veem (Kask)

Vašek — Aleksander Kikas

Jenik — Alfred Sällik

Karl Ots

Kecal — Bernhard Hansen

«Nii palju, kui ka seda ooperit ajalooliselt võib hinnata ja hinnatud on, ei saanud ma isiklikult mitte iseäralikku naudingut sest õhtust. Kahtlemata oleme meie oma praeguses ajavaimu meeleolus ja maitstes üsna teistsugused kui see tekst, kui ka rahvuslikud viisid vist /.../, ma ei saa tundmusest lahti, et olin muuseumihelide epohhis, millele nüüd üsna teine ja teist nõudev hingetõmme asemele astunud».

R. K. Pool, «Päevaleht»

17. X 1924. a.

1937

Esietendus toimus 21. oktoobril. Eten-dusega tähistati Raimund Kulli 25-aastast lavategevuse juubelit.

Dirigent — Raimund Kull; lavastaja — Tšehhi Rahvusooperi režissöör Ferdinand Pujman; dekoratsioonide kunstnik — Vol-demar Haas, kostüümide kunstnik Karin Siim-Juse František Kysela kavandite järgi; koormeister — Tiiu Targama; konsertmeistrid — Sergei Mamontov ja Kasi-mir Sypris; tantsude seade — Gerd Neggo.

Osades: Krušina — Karl Viitol

Ludmila — Niina Loona

Olga Lund

Mařenka — Marta Rungi

Olga Tiedeberg

Micha — Jaan Villard

Háta — Jenny Siimon

Vašek — Aarne Viisimaa

Jenik — Karl Ots

Martin Taras

Kecal — Bernhard Hansen

«Pujmani lavastus oli eeskätt rajatud liikumisele /.../ Igale noodile pidi korrespondeerima teatav liikumine. Meie ooperinäitlejad pole sellega harjunud ja sellepärast jäi niisugune tundmus, nagu seisaks lavastaja kogu aeg valvel ning veaks tegelasi nägematuud niite pidi. Tegelased aga toetavad jalad vastu /.../ Kahju, et külalisel nii vähe aega ooperi ettevalmistamiseks oli, muidu oleks ta ooperi personali kindlasti liikuma pannud. Sest sellegi lühikese ajaga olid ta töötulemused ilmsed».

Leo Soonberg (Soonpää),

«Uus Eesti» 22. X 1937. a.

«Õhtu keskpunktis seisnud isik — Raimund Kull /.../ tegi oma töö meisterlikult, — ning temperamendikalt, nagu see pole teisiti kujuteldavgi.»

Eduard Visnapuu,
«Uus Eesti» 22. X 1937. a.

1950 Esietendus toimus 22. märtsil.

Dirigent — Vallo Järvi; Lavastaja — Jüri Roosaar; dekoratsioonide kunstnik — Aleksander Peek; kostüümide kunstnik — Leida Klaus; koormeister — Tiiu Targama; kontsertmeister — Tekla Koha; tantsuseade — Artur Koit.

Osades:

Krušina —	ENSV teeneline kunstnik Vootele Veikat	Häta —	Leida Soom
	Ants Aasma		Enna Maripuu
Ludmila —	Ludmilla Issakova	Vašek —	Enno Eesmaa
	Madli Poola		Paul Mägi
Mařenka —	ENSV teeneline kunstnik Olga Lund	Jenik —	Viktor Gurjev
	Aino Külvand		Heino Otto
Micha —	Linda Sellistemägi	Kecal —	Aaro Pärn
	Ott Raukas	Esmeralda —	Illaria
	August Sepp		Smirnova
			Ita Kongas
	Tsirkusedirektor —	ENSV teeneline kunstnik	
	Karl Ots		
	Jaan Johanson		

«Jüri Roosaar lavastajana on õigesti asetanud rõhu positiivsete ja negatiivsete kangelaste vastandlikkuse iseloomustamisele. Nii on Mařenka ENSV teenelise kunstniku Olga Lundi esituses tõeline rahva tütar, kelles avalduvad tema parimad omadused: siirus, südamesoojus, avameelsus, optimism ja energia /.../

Heino Otto Jenik on enesekindel ja oma võimetesse uskuv talupoiss, kes on ilmselt üle kosjasobitajast Kecalist /.../

Ooperi negatiivseist kangelasist andis Aaro Pärn realistliku kuju egoistlikust omakasupüüdlikust ning oma võimeid ülehindavast kosjasobitajast, kes on valmis rikka taluniku teenimisel kõigiks alatusiks /.../

Paul Mägi, ilma et oleks lasknud end meelitada liigsesse groteski, saavutas Vašeki kuju veenva tõlgitsuse. Smetana, naerdes välja Vašeki kui rikaste esindaja, naeruvääristas sellega tegelikult kogu kurnajate klassi /.../

Noor dirigent Vallo Järvi täitis kindlalt temale asetatud lootused.»

Artur Vahter, «Sirp ja Vasar»,
8. aprillil 1950. a.

Mõnda Tšehhoslovakkia rahvakunstimeistrite traditsioonidest

Tikitud ja kootud mustritega kaunistatud esemed on Tšehhi külaolustikus olnud ehk rohkearvulisemaltki kasutusel kui Eestis. Maalingud ja tikandid kaunistasid eluruume, kultuse- ja tarbeesemeid, rõivaid. Tikitud palakatega kaunistati mõningatel puhkudel loomigi. Nooriku kaasavara hulka kuulusid muuhulgas kindlasti rikkalikult kaunistatud nurgavoodieesriided.

Paljudes Määri- ja Böömimaa külapulmades lehisid pulmalipud. Need valmistati enamasti peenemast linasest riidest, vähemasti suuruses 90×120 cm ja olid kaunistatud mitmesuguseid pulmastseene ning lillevanikuid kujutavate tikanditega. Pulmalipud kuulusid tihtipeale kogukonnale, olid kogukonnavanema hoida ja nende kuuluvust ühte või teise paikkonda märkisid lippudele õmmeldud kirjad. «Müüdüd mõrsja» kava kaane valmistas kunstnik Rein Lauks tšehhi pulmalippude motiividel.

Tikandites kasutatud taime- ja loomaornamentidel on enamasti õnne ja tervist toovad tähendused. Oluline on ka värvide valik.

Iidsetel aegadel oli pulmade ja varrude armastatuim värv roheline. Veel XIX sajandi algul kandis Määri või Slovaki mõrsja enamasti rohelist seelikut või pihikut. Üldse peeti rohelist, puude värvi, nooruse ja kasvamise värviks. Visadust sümboliseerisid eriti okaspuud.

Õnnetoovate värvide hulka kuulus ka kollane, küpse vilja värv. Kuid ilusaimaks ja uhkeimaks peeti punast. Rahvapärismustes tähendas punane ka tervist ja ilu. Kaugetel aegadel kaitsnud punane värv inimesi, loomi ja linde kurja silma eest.

Kaugetest aegadest peale on sinist taevavärviks nimetatud. Mõneski paikkonnas kantud veel möödunud sajandi keskel linakülvamisel siniseid rätikuid, et põld hiljem õitekülluses sine-taks.

Valgel oli iidsetel aegadel leinavärvi tähendus ja valgel leinal puudus musta leina jubedus. Kiriku mõjul sai valgest neitsilikkuse ning puhtuse sümbol. Valgevärviline linane tikand saavutas XVIII sajandist alates eriti rafineeritud peenuse.

«Müüdüd mõrsja» kavas kasutatud tšehhi tikandite ja pitside detailid on dateeritud aastasse 1800—1900.

Hind 30 kop.

